

Odpowiedzialność karna i wykroczeniowa kierownika budowy, kierownika robót, mistrza budowlanego.

Arkadiusz Kapuścik

STB CONSULTING

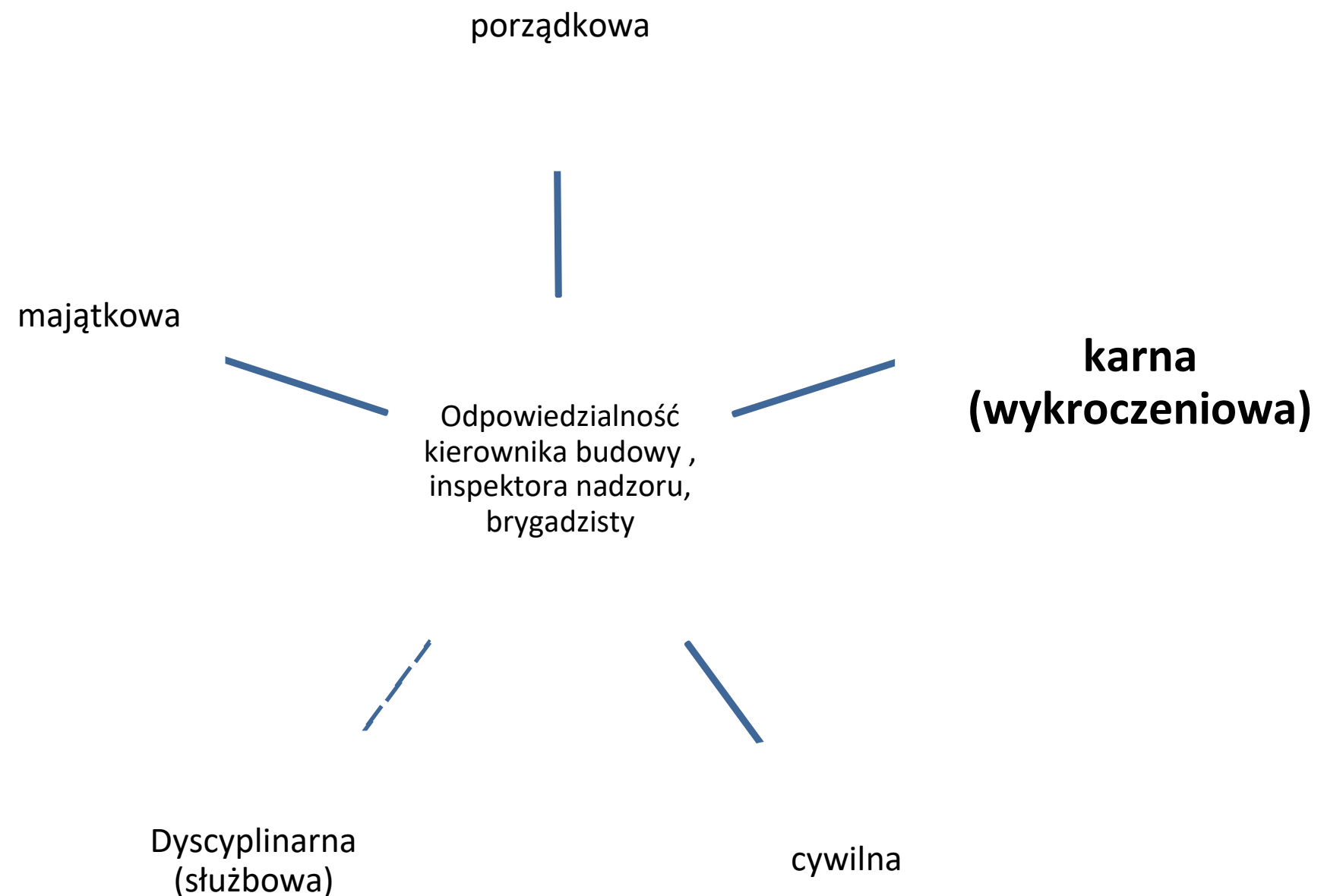
ul. Budowlanych 2
45-202 Opole

Biuro mieści się w budynku B-Krang.

Telefon: 77 500 04 34
e-mail: biuro@stbconsulting.pl

Szkolimy, doradzamy,
reprezentujemy przed
organami kontroli

Odpowiedzialność pracownicza

Pojęcie przestępstwa i wykroczenia

- **Art. 1. Kodeks karny (k.k.)**

- § 1. Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia.
- § 2. Nie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma.
- § 3. Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu.

Wina to wg piśmiennictwa wadliwość procesu decyzyjnego w warunkach możliwości podjęcia decyzji zgodnie z wymaganiami prawa .

Pojęcie przestępstwa i wykroczenia

Przestępstwo

Zbrodnia

Pozbawienie wolności
na czas nie krótszy niż
3 lata

Występek

Czyn zabroniony zagrożony
grzywną powyżej 30 stawek
dziennych, karą ograniczenia
wolności albo karą pozbawienia
wolności przekraczającą miesiąc

Pojęcie przestępstwa i wykroczenia

- **Art. 2.k.k.**

Odpowiedzialności karnej za przestępstwo skutkowe popełnione przez **zaniechanie** podlega ten tylko, na kim ciążył prawny, szczególny obowiązek zapobiegnięcia skutkowi.

Wykroczenie

Znaczeniowo wykroczeniem jest czyn opisany w odrębnej od kodeksu karnego ustawie kodeks wykroczeń

Pojęcie wykroczenia

- **Art. 1 § 1 Kodeks wykroczeń (k.w.)**

Odpowiedzialności za wykroczenie podlega ten tylko, kto popełnia czyn społecznie szkodliwy, zabroniony przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia pod groźbą kary aresztu, ograniczenia wolności, grzywny do 5000 złotych lub nagany.

- § 2. Nie popełnia wykroczenia sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu.

Przestępstwa i wykroczenia- podobieństwa i różnice

Przestępstwa i wykroczenia:

- Są czynami zabronionymi pod groźbą kary przez ustawę
 - Są czynami społecznie szkodliwymi
-
- Podstawowa różnica pomiędzy przestępstwem a wykroczeniem polega na różnicy stopnia społecznej szkodliwości czynu.

Art.115 § 2. k.k.

- Przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu sąd bierze pod uwagę:
 - rodzaj i charakter naruszonego dobra,
 - rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody,
 - sposób i okoliczności popełnienia czynu,
 - wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków,
 - jak również postać zamiaru,
 - motywację sprawcy,
 - rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia.

Miejsce popełnienia wykroczenia/przestępstwa

- Wykroczenie / przestępstwo uważa się za popełnione w miejscu, gdzie sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, **albo** gdzie skutek nastąpił lub miał nastąpić.
- Np. Kierownik budowy realizowanej na terenie Krapkowic mieszkający we Wrocławiu dokonuje w miejscu swojego zamieszkania zaocznie nie oglądając rusztowania jego odbioru poprzez wpis do dziennika budowy. Postępowanie powypadkowe ujawnia ten fakt jako bezsprzeczny.
- **Gdzie popełniono przestępstwo?**
- Można stwierdzić, iż przestępstwo popełniono we Wrocławiu bowiem sprawca tam właśnie działał tj. dopełnił formalności odbiorowych bez osobistej analizy stanu faktycznego na podstawie, której powinien dokonać odbioru. Właściwym będzie wówczas sąd karny we Wrocławiu.
- Jednocześnie przepis pozwala aby uznać, iż właściwym jest sąd karny w Strzelcach Opolskich bowiem skutek odbioru rusztowania nastąpił w Krapkowicach .
- **Zatem prokurator może skierować odpowiednio akt oskarżenia do sądu we Wrocławiu lub w Strzelcach Opolskich.**

Strona przedmiotowa /strona podmiotowa

- Znamiona strony przedmiotowej – określają sposób zachowania sprawcy

Art. 4. § 1. k.w.

Wykroczenie uważa się za popełnione w czasie, w którym sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany.

Art. 2. k.k.

Odpowiedzialności karnej za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie podlega ten tylko, na kim ciążył prawny, szczególny obowiązek zapobiegnięcia skutkowi.

Wykroczenie/ przestępstwo z zaniechania

- Mistrz budowlany zezwala podwładnym na pracę murarskie pomimo wykonywania ich na trzeciej kondygnacji nowobudowanego obiektu nieposiadającego zabezpieczenia otworów okiennych i balkonowych oraz szybu windowego.
- Klasyczne wykroczenie z zaniechania. Mistrz budowlany miał obowiązek właściwie zorganizować prace albo wstrzymać ich wykonanie po stwierdzeniu bezpośredniego zagrożenia dla życia i zdrowia dla pracowników.

Wykroczenie/ przestępstwo w warunkach działania

- Kierownik robót wydaje polecenie wykonywania prac budowlanych w pobliżu czynnego osiedla mieszkaniowego pomimo zabezpieczenia terenu budowy za pomocą białoczerwonych taśm polietylenowych zawieszonych na powbijanych w grunt prętach zbrojeniowych o wysokości ok 1 m.
- Naruszenie
- UWAGA : Świadomość czynu zabronionego w tym przypadku nie można utożsamiać z umyślnością postępowania.

- Kierownik robót **wydaje w dniu 2.01.2022r.** zezwolenie pisemne na wykonywanie w okresie 2.02.2022r. do 30.04.2022r. prac szczególnie niebezpiecznych (prace z użyciem mieszanin o właściwościach żrących) bez zapoznania pracowników z informacjami zawartymi karcie charakterystyki, bez udostępnienia szczegółowej instrukcji bhp. **Pracownicy rozpoczęli prace 15.04.2022r.**
- Kiedy kierownik robót popełnił wykroczenie ?

Formy stadialne przestępstw i wykroczeń

	Wykroczenie	Przestępstwo
• Zamiar	nie odpowiada się	nie odpowiada się
• Przygotowanie	nie odpowiada się	odpowiada się w przypadku najcięższych zbrodni
• Usiłowanie	odpowiada się tylko jeśli ustawa odpowiedzialność taką przewiduje	odpowiada się zawsze
• Dokonanie	odpowiada się zawsze	odpowiada się zawsze

Formy zjawiskowe przestępstw i wykroczeń

	Wykroczenie	Przestępstwo
Sprawstwo <i>(dokonanie czynu zabronionego)</i>	odpowiada się za sprawstwo i współsprawstwo	Odpowiada się za sprawstwo, współsprawstwo, sprawstwo kierownicze, sprawstwo przez polecenie
Podżeganie <i>(namawianie do popełnienia czynu zabronionego)</i>	odpowiada się tylko jeśli ustawa odpowiedzialność taką przewiduje i sprawca czynu dokonał *art. 14 k.w.	odpowiada się
Pomocnictwo - pomoc w różnych w formach sprawcy lub sprawcom w dokonaniu czynu)	odpowiada się tylko jeśli ustawa odpowiedzialność taką przewiduje i sprawca czynu dokonał	odpowiada się

Formy sprawstwa

Sprawstwo kierownicze - mamy tu do czynienia z osobą, którą można określić jako „mózg działań”. Polecenia mogą być wydawane przez telefon lub w innych zdalny sposób . Sprawca kierowniczy organizuje, kieruje działaniami przestępczymi nie uczestnicząc w nich.

Przedawnienie karalności wykroczeń

- Karalność wykroczenia ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynął rok.
- Jeżeli jednak w tym okresie wszczęto postępowanie, karalność wykroczenia ustaje z upływem 2 lat od zakończenia tego okresu.

- Inspektor pracy w dniu 12.10.2021r. na terenie budowy w Kluczborku stwierdza wykonywanie prac przy budowie supermarketu przez pracowników w wykopie wąskoprzestrzennym w gruncie piaszczystym na głębokości 1,5 m bez zabezpieczenia ścian wykopu przed osunięciem się. Wstrzymuje prace. Jako osoby odpowiedzialne za taką organizację prac ustalono kierownika robót Jacka J. i majstra budowlanego Hieronima K. Wniosek do sądu o ukaranie sprawców wykroczenia zostaje skierowany 15.11.2021r.
- Sąd wyznacza rozprawę na dzień 3.04.2022r.
- Kiedy nastąpi przedawnienie karalności wykroczeń?
- Karalność wykroczeń ustanie z upływem **12.10.2024r. (dwa lata po zakończeniu „pierwotnego” okresu przedawnienia)**
- **Jeśli wyrok sądu drugiej instancji miałby zapaść po 12.10.2024r. to sąd umorzy postępowanie ze względu na przedawnienie orzekania.**

Przedawnienie karalności przestępstw

Art. 101. § 1 k.k. Karalność przestępstwa ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło lat:

1) 30 – gdy czyn stanowi zbrodnię zabójstwa,

2) 20 – gdy czyn stanowi inną zbrodnię,

2a) 15 – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 5 lat,

*np. kierownik budowy może odpowiadać za przestępstwo z art. 163 kk.
(sprowadzenie zdarzenia powszechnie niebezpiecznego), gdzie granica kary to 10 lat!*

3) 10 – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 3 lata,

4) 5 – gdy chodzi o pozostałe występkę.

Strona przedmiotowa /strona podmiotowa

**Podmiotem przestępstwa i wykroczenia może
być tylko człowiek (osoba fizyczna)**

Znamiona podmiotowe

Przestępstwa i wykroczenia

Ogólnosprawcze

Może je popełnić każdy

Indywidualne

*Może je popełnić osoba
mająca szczególne cechy*

Umysłne

*(związane z winą umyślną)
(zamiar bezpośredni/zamiar
ewentualny)*

Nieumyślne

*(związane z winą nieumyślną)
(lekkomyślność/niedbalstwo)*

Przestępstwa i wykroczenia przeciwko prawom pracownika co do zasady może popełnić osoba posiadająca szczególne cechy np.:

- Jest pracodawcą (osobą fizyczną)
 - Wykonuje czynności z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych
 - Odpowiada za stan bhp w zakładzie
-
- Zdecydowana większość przestępstw i wykroczeń przeciwko prawom pracownika to przestępstwa i wykroczenia indywidualne.

Umyślność i nieumyślność

- **Art. 9. § 1. kk**

Czyn zabroniony popełniony jest umyślnie, jeżeli sprawca ma zamiar jego popełnienia, to jest chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia, na to się godzi.

Art. 6. § 1.kw

Wykroczenie umyślne zachodzi wtedy, gdy sprawca ma zamiar popełnienia czynu zabronionego, to jest chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia na to się godzi.

Zamiar bezpośredni

(... jeżeli sprawca ma zamiar jego popełnienia, to jest chce go popełnić (...))

- aktywna rola sprawcy, który może działać np. z premedytacją (*wcześniejszym zaplanowaniem, przemyśleniem*)

- nagle (*często wg. zasady akcja-reakcja*)
- w afekcie (*pod wpływem silnego wzburzenia uzasadnionego okolicznościami*)

Zamiar ewentualny

- (...) przewidując możliwość jego (czytaj czynu zabronionego) popełnienia, na to się godzi.

Sprawca godzi się na popełnienie czynu zabronionego zdając sobie sprawę z wysokiego prawdopodobieństwa jego zaistnienia.

Przestępstwa i wykroczenia nieumyślne

- **Art. 9.k.k. § 2.**

Czyn zabroniony popełniony jest nieumyślnie, jeżeli sprawca nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia go jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia tego czynu **przewidywał** albo **mógł przewidzieć**.

- **Art. 6§ 2. k.w.**

Wykroczenie nieumyślne zachodzi, jeżeli sprawca nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia je jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia tego czynu przewidywał albo mógł przewidzieć.

Lekkomyślność (z łac. luxuria) (nieumyślność świadoma)

- Mistrz budowlany na terenie budowy daje znaki pracownikowi wycofującemu samochód ciężarowy z urobkiem. Kieruje go wbrew przepisom na ścieżkę 0,5 m od skrajni głębokiego na 4 metry wykopu. Grunt jest suchy i na podstawie tego asystujący podczas prac wycofywania przypuszcza, iż nie dojdzie do zerwania skarpy wykopu. W pewnym momencie skarpa zrywa się i ciężarówka wpada do wykopu.

Niedbalstwo (nieświadoma wina nieumyślna)

- Na terenie budowy eksploatowana jest rozdzielnia elektryczna. Kierownik robót na skutek postępu prac poleca przeniesienie jej lokalizacji w ramach placu budowy. Nie zapewnia jednak aby wykonano ponowne pomiary rezystancji izolacji i ochrony przed porażeniem prądem. Dwa dni po zmianie lokalizacji rozdzielni dochodzi do śmiertelnego porażenie prądem pracownika przy obsłudze pilarki stołowej eksploatowanej na budowie i podłączonej do ww. urządzenia zasilającego.
- Przepis prawa i procedura wewnątrzzakładowa wskazywały na konieczność każdorazowego wykonania pomiarów po przeniesieniu rozdzielni prądowej !

Przykładowe podmioty wykroczenia i przestępstwa

- Pracodawca
- Pracownik
- Pracodawca użytkownik
- Pracownik tymczasowy
- Kierownik robót
- Mistrz budowlany
- Osoba wykonująca pracę nielegalnie
- **uwaga** istnieją przestępstwa i wykroczenia, które są ogólnosprawcze i może się ich dopuścić każdy np. utrudnianie działalności inspektora pracy.

Wykroczenia przeciwko prawom
pracownika

Kto prowadzi postępowanie?

Oskarżyciel publiczny w sprawach o wykroczenia

- art.17 § 2. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (kpw) wskazuje, iż inspektor pracy jest oskarżycielem publicznym w sprawach o inne wykroczenia związane z wykonywaniem pracy zarobkowej.

ale

- Jeśli wykroczenia dotyczyłyby bezpieczeństwa publicznego związanego z budową oskarżycielami publicznymi mogliby być przedstawiciele organów Państwowej Straży Pożarnej, Policji, Straży Miejskiej, Inspekcji Ochrony Środowiska.

Jak następuje ukaranie sprawcy czynu wykroczeniowego ?

- **Postępowanie uproszczone - postępowanie mandatowe**

- art.95 § 3. kpw W sprawach określonych w art. 17 § 2 k.p.w. postępowanie mandatowe prowadzi inspektor pracy.
- Inspektor pracy może nałożyć grzywnę w drodze mandatu karnego także po przeprowadzeniu czynności wyjaśniających, **jeżeli uzna**, że kara ta będzie wystarczająca.
- Art. 96. § 1a. kpw W postępowaniu mandatowym, w sprawach:
1) w których oskarżycielem publicznym jest właściwy organ Państwowej Inspekcji Pracy,
– można nałożyć grzywnę w wysokości do 2000 zł.

Ogólne warunki nałożenia mandatu karnego

- 1) schwytano sprawcę wykroczenia na gorącym uczynku lub bezpośrednio po popełnieniu wykroczenia,
- 2) nakładający stwierdzi popełnienie wykroczenia naocznie pod nieobecność sprawcy, a nie zachodzi wątpliwość co do sprawcy czynu,

W przypadku mandatu nakładanego przez inspektora pracy zastosowanie ma ewentualnie punkt drugi bowiem co do zasady wystawienie mandatu poprzedza postępowanie wyjaśniające.

W sprawach dotyczących wykroczeń przeciwko prawom pracowników:

- Co do zasady nakłada się mandaty kredytowane wydawane ukaranemu za potwierdzeniem odbioru
- Mandat wydawany ukaranemu po uiszczeniu funkcjonariuszowi, który go nałożył (tzw. mandat gotówkowy) nakłada się wobec osoby czasowo przebywającej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub niemającej stałego miejsca zamieszkania albo pobytu.

Czy mogę nie przyjąć mandatu karny i jakie są tego konsekwencje ?

- Jeśli Pani/Pan nie uważacie się za winnych popełnienia zarzucanych wam czynów macie pełne prawo odmówić przyjęcia mandatu karnego.
- Co z tego wynika? - Inspektor pracy przesłucha was w charakterze osoby, co do której może być skierowany wniosek o ukaranie do Sądu karnego w sprawie o wykroczenie. Jeśli po waszych wyjaśnieniach nadal będzie orz konany o konieczności skierowania wniosku - sporządzi go i wyśle do sądu. W wniosku zaznaczy że odmówiliście przyjęcia mandatu?

Czy zagrożenie karą wymierzaną przez sąd jest większe kwotowo od maksymalnie wysokiego mandatu?

Odpowiedź: Tak

- Zagrożenie karą grzywny w oparciu o postępowanie mandatowe to maksymalnie 2000 zł, a warunkach recydywy 5000zł.
- Maksymalna kara z tytułu wykroczeń dotyczących najczęściej kierownika budowy, kierownika robót czy majstra budowlanego (art. 283 Kp.) orzekana przez sąd karny w sprawach o wykroczenia to 30000zł. Nie oznacza to że sądy zasadzają tak wysokie kary. Zdarza się iż łagodzą kary nawet do poziomu poniżej zagrożenia mandatowego lub uznają ,iż obwiniony nie jest winny zarzucanego mu czynu.

Orzekanie w sprawach wykroczeniowych przed sądem karnym

Orzekanie w sprawach wykroczeniowych

Art. 2. § 1. Orzekanie następuje w postępowaniu:

- 1) zwyczajnym;
- 2) przyspieszonym;
- 3) nakazowym.

§ 1a. Orzekanie w postępowaniu zwyczajnym następuje wówczas, gdy brak jest podstaw do rozpoznania sprawy w postępowaniu przyspieszonym albo nakazowym

Co poprzedza orzekanie przed sądem

- W sprawach z zakresu prawa pracy inspektor pracy po przeprowadzeniu postępowania wyjaśniającego (*najlepiej do miesiąca od ujawnienia wykroczenia*) może zdecydować o skierowaniu wniosku o ukaranie w sprawach o wykroczenia do sądu karnego.

Ukaranie w wyniku rozprawy sądowej

- 1) Stwierdzenie przez inspektora pracy znamion czynu zabronionego (wykroczenia).
- 2) Przesłuchanie osoby, co do której istnieje uzasadniona podstawa do skierowania wniosku o ukaranie.

Jeżeli po przesłuchaniu nadal istnieją przesłanki następuje sporządzenie wniosku o ukaranie i złożenie go do sądu rejonowego przez organ uprawniony do występowania w charakterze oskarżyciela publicznego w danej sprawie (w tym przypadku inspektora pracy).

Kolejnym etapem jest rozprawa przed sądem (chyba, że zapada wyrok nakazowy bez przeprowadzenia rozprawy np. na wniosek obwinionego)

W ramach postępowania wyjaśniającego

Należy niezwłocznie przesłuchać osobę, co do której istnieje uzasadniona podstawa do sporządzenia przeciwko niej wniosku o ukaranie.

Osoba taka ma prawo odmówić złożenia wyjaśnień oraz zgłosić wnioski dowodowe, o czym należy ją pouczyć!!!!

Przesłuchanie tej osoby zaczyna się od poinformowania jej o treści zarzutu wpisanego do protokołu przesłuchania.

Wniosek ma charakter sformalizowany

Powinien zawierać przede wszystkim:

- 1) imię i nazwisko oraz adres obwinionego, a także inne dane niezbędne do ustalenia jego tożsamości;
- 2) określenie zarzucanego obwinionemu czynu ze wskazaniem miejsca, czasu, sposobu i okoliczności jego popełnienia; przepisy pod które zarzucany czyn podpada
- 3) wskazanie dowodów;
- 4) imię i nazwisko oraz podpis sporządzającego wniosek, a także adres gdy wniosek pochodzi od pokrzywdzonego.

Oskarżyciel publiczny (inspektor pracy) może, za zgodą obwinionego, przesłuchanego uprzednio w toku czynności wyjaśniających umieścić we wniosku o ukaranie wniosek o skazanie obwinionego za zarzucany mu czyn bez przeprowadzania rozprawy i wymierzenie mu określonej kary lub środka karnego albo odstąpienie od wymierzenia kary lub środka karnego.

Wniosek o skazanie, o którym mowa wyżej, jest możliwy tylko wówczas, gdy w świetle zebranych dowodów wyjaśnienia obwinionego oraz okoliczności popełnienia wykroczenia nie budzą wątpliwości, a cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy.

***Przykład :**pracodawca, kierownik budowy, kierownik robót, mistrz budowlany wiedząc, iż górna granica zagrożenia karą wynosi 30000 zł, a wykroczenia są dobrze udokumentowane w protokole z kontroli może wyrazić zgodę na umieszczenie wniosku o wymierzenie kary grzywny w wysokość np. 5500zł. Sąd po analizie materiału może ale nie musi przychylić się do tego wniosku.*

Jeżeli wniosek o ukaranie odpowiada warunkom formalnym, prezes sądu:

wszczynając postępowanie zarządzeniem, kieruje sprawę do rozpoznania **na rozprawie** lub **na posiedzeniu** albo – w razie stwierdzenia okoliczności wyłączających postępowanie – orzekając jednoosobowo, odmawia wszczęcia postępowania.

Postępowanie sądowe może nie zostać wszczęte, a to już wszczęte zostać umorzone np.gdy:

1) czynu nie popełniono albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia;

Przykład: Inspektor pracy kontrolując plac budowy stwierdza w protokole kontroli fakt użytkowania rusztowania stalowego (systemowego) nieposiadającego wystarczającej, w jego ocenie, liczby kotwień oraz pełnych pomostów roboczych. Na rusztowaniu brak tablicy informacyjnej wskazującej, iż rusztowanie jest odebrane przez kierownika budowy. Nic nie wskazuje, iż jest ono eksploatowane.

Jeśli w wniosku do sądu inspektor pracy zamieści zarzut **eksploatacji rusztowania** systemowego opisanymi wyżej to kierownik budowy może wykazywać przed Sądem, iż rusztowanie nie było trakcie jego eksploatacji, a w trakcie montażu.

Przykład zarzutu: Jak Kowalski zatrudniony w MET_BUD Kraków S.A. jako kierownik budowy Marketu „Hipcio” w Głogówku na ul.Prostej 2 w dniu 3.03.2022r. dopuścił do eksploatacji rusztowanie systemowe nieposiadające przewidzianej w instrukcji producenta liczby kotwień oraz pełnych pomostów roboczych czym naruszył

Przykładowe dowody: brak wykonywanej pracy na rusztowaniu, brak wpisu w dzienniku budowy o odbiorze rusztowania. Faktura za transport rusztowania w dniu poprzedzającym kontrolę.

Zarzut zatem sformułowany w sposób jak wyżej może wskazywać, iż czynu nie popełniono.

Postępowanie sądowe może nie zostać wszczęte, a to już wszczęte zostać umorzone np.gdy:
2) czyn nie zawiera znamion wykroczenia albo ustawa stanowi, że sprawca nie popełnia wykroczenia;

Przykład: inspektor pracy ukarał kierownika budowy za niezapewnienie zabezpieczenia ścian wykopu na budowie , która prowadzona jest przez polską firmę poza granicami kraju w Jesenniku (Republika Czeska) w wyniku czego pracownik przysypany skarpą ziemną doznał otwartego złamania kości podudzia.

Art. 3. § 1. (Kodeksu wykroczeń) Na zasadach określonych w niniejszej ustawie odpowiada ten, kto popełnił wykroczenie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak również na polskim statku wodnym lub powietrznym.

§ 2. Odpowiedzialność za wykroczenie popełnione za granicą zachodzi tylko wtedy, gdy przepis szczególny taką odpowiedzialność przewiduje.

Mistrz budowlany organizuje spontanicznie akcję ratowania osoby tonącej, która zostaje zauważona przez robotników budowlanych w przepławce dla ryb jazu na Odrze w okolicach Opola. Akcja ratownicza jest prowadzona z pominięciem przepisów i zasad bhp ze względu na nagłość zdarzenia. Robotnicy nie byli narażeni na bezpośrednie ryzyko jednak jeden z nich zwichnął nadgarstek i doznał znacznego stłuczenia małżowiny ucha prawego podczas akcji wyławiania z wody osoby topiącej się za pomocą koła ratunkowego i podbieraków.

Art. 16. § 1. Kw. Nie popełnia wykroczenia, kto działa w celu uchylenia bezpośredniego niebezpieczeństwa grożącego dobru chronionemu prawem, jeżeli niebezpieczeństwa nie można inaczej uniknąć, a dobro poświęcone nie przedstawia wartości oczywiście większej niż dobro ratowane.

Postępowanie sądowe może nie zostać wszczęte, a to już wszczęte zostać umorzone np.gdy:

- 3) ustawa stanowi, że sprawca nie podlega karze;
- 4) nastąpiło przedawnienie orzekania;
- 5) obwiniony zmarł;

Przykład przedawnienia orzekania:

Po kontroli przez inspektora pracy w dniu 13.04.2020r. prac budowlanych wobec kierownika robót Józefa Kowalskiego inspektor pracy kieruje dnia 16.05.2020r. do sądu karnego wniosek zawierający dwa zarzuty dotyczące okoliczności wypadku przy pracy. Oba zarzuty dotyczą nieprawidłowości z dnia 13.04.2020r. Rozprawa przed sądem karnym odbywa się w dniu 12.04.2021r.

Kierownik budowy zostaje uznany winnym zarzucanych mu czynów i wymierzona mu karę grzywny w wysokości 13200zł. Józef Kowalski odwołuje się od wyroku. Sąd drugiej instancji powołuje biegłych i zarządza wykonanie ekspertyz. Kolejna rozprawa odbywa się w 20.05.2023r. po uzyskaniu przez sąd opinii biegłych.

Podczas rozprawy sąd umarza postępowanie ze względu na przedawnienie orzekania.

Postępowanie nakazowe jako typ postępowania szczególnego

Sąd na posiedzeniu może wydać wyrok nakazowy w sprawach o wykroczenia, w których wystarczające jest wymierzenie nagany, grzywny albo kary ograniczenia wolności.

Sąd orzeka bez udziału stron.

Orzekanie w postępowaniu nakazowym może nastąpić, jeżeli okoliczności czynu i wina obwinionego nie budzą wątpliwości. Wydając wyrok nakazowy, sąd uznaje za ujawnione dowody dołączone do wniosku o ukaranie.

- Od wyroku nakazowego można wnieść sprzeciw w ciągu 7 dni od doręczenia tego wyroku.
- Przysługuje on obwinionemu i oskarżycielowi publicznemu

Wyrok nakazowy, od którego nie wniesiono sprzeciwu lub sprzeciw cofnięto, staje się prawomocny.

Wykroczenia przeciwko prawom pracownika

Które może popełnić:

- Kierownik budowy
- Kierownik robót
- Mistrz budowlany

Art. 283 k.p.

- **§ 1. Kto, będąc odpowiedzialnym za stan bezpieczeństwa i higieny pracy albo kierując pracownikami lub innymi osobami fizycznymi, nie przestrzega przepisów lub zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, podlega karze grzywny od 1000 zł do 30 000 zł.**

- Podmiot wykroczenia podobnie jak w art. 220 k.k.:
- Pracodawca (osoba fizyczna), osoba działająca w imieniu pracodawcy jeśli w jej zakresie odpowiedzialności pozostaje bhp, kierownicy komórek organizacyjnych, majstrowie, **mistrzowie budowlani, kierownicy robót, kierownicy budów** (jako osoby kierujące pracownikami zgodnie z art. 212 k.p.)
- Nie jest podmiotem wykroczenia pracownik służby bhp, specjalista spoza zakładu, czy też społeczny inspektor pracy, pracownik tzw. „szeregowy” nie pełniący funkcji”.

Odpowiedzialność za stan bhp:

- Zgodnie z postanowieniami art. 207 §1 k.p. to pracodawca (i tylko pracodawca) ponosi odpowiedzialność za stan bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładzie pracy.
- Pracodawca nie może uwolnić się od odpowiedzialności wskazując fakt łamania obowiązków w tym zakresie przez podległych pracowników.
- Należy przyjąć, że i pracownicy służby bhp mieszczą się w tej grupie (podległych pracowników), nie ponosząc tym samym odpowiedzialności z przedmiotowego tytułu.

SN w wyroku z 3 września 2007 r. (I UK 367/06) uznał, że pracodawca nie mógł bronić się przed odpowiedzialnością odszkodowawczą zarzutem, że również pracownik nie dopełnił obowiązków z zakresu bhp.

Kto na budowie odpowiada za wykroczenia ?

Zgodnie z art. 17.

Uczestnikami procesu budowlanego, w rozumieniu
ustawy, prawo budowlane są:

- inwestor
- inspektor nadzoru inwestorskiego;
- projektant
- kierownik budowy**
- lub
- kierownik robót.**

Kierownik budowy i kierownik robót

- Jeżeli mamy do czynienia z jednoczesnym wykonywaniem na budowie funkcji przez kierownika budowy i przez kierownika robót to :
- Kierownik robót będzie odpowiadał wykroczeniowo lub karnie za uchybienia w sferze, którą nadzoruje

Np. Kierownik robót w zakresie instalacji wodociągowej i kanalizacyjnej odpowiadać będzie z konkretną organizację liniowych pracy zmiennych związanych z układaniem infrastruktury kanalizacyjnej. (Ma to także podstawę w brzmieniu rozporządzenia w sprawie bhp przy robotach budowlanych, gdzie jako osoba odpowiedzialna wymienieni są kierownik robót i mistrz budowlany

Wyrok
Krajowej Izby Odwoławczej
z dnia 14 stycznia 2020 r.
KIO 2593/19

Rola kierownika budowy.

Do zakresu obowiązków oprócz nadzoru procesu budowy pod względem technicznym należy także wiele kwestii formalnych związanych z prowadzeniem przedsięwzięcia budowlanego, gdyż kierownik budowy ponosi pełną odpowiedzialność za realizację robót i zdarzenia, jakie mogą zaistnieć w trakcie realizacji inwestycji. Podstawowe obowiązki kierownika budowy wymienione w p.b. obejmują nie tylko nadzór nad realizacją robót, ale także jest uczestnikiem i wykonawcą szeregu prac przygotowawczych przed i po zakończeniu robót. Rolą kierownika budowy jest zorganizowanie budowy i dbanie o jej należyty przebieg pod względem zgodności z przepisami prawa, bezpieczeństwa i poprawności technicznej.

Relacje „uprawnieniowe” -kierownik budowy, kierownik robót

Wyrok

Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie

z dnia 18 maja 2016 r.

VI SA/Wa 3299/15

Kierownik budowy.

Kierownik budowy jest tylko jeden i przez cały okres, w jakim pełni swoją funkcję, **ponosi odpowiedzialność za przejęty teren budowy i wszystkie zdarzenia, które mają tam miejsce.** Projektantów może być kilku, inspektorów nadzoru inwestorskiego z założenia jest wielu, natomiast kierownik budowy jest jeden. Oczywiście na budowie może występować wielu **kierowników robót budowlanych**, jednak **ich funkcje są służebne w stosunku do kierownika budowy** i ich udział w procesie budowlanym w żaden sposób nie ogranicza ilości obowiązków spoczywających na kierowniku budowy.

Casus

Wyrok

Sądu Rejonowego dla Warszawy-Woli w Warszawie

z dnia 26 stycznia 2012 r.

IV K 167/11

Opis stanu faktycznego z wyroku:

W dniu 11 sierpnia 2006 r. prowadzone były przez firmę (...) prace budowlane przy ul. (...) w W. Prace te polegały na wymianie pokrycia papowego na budynku jednopiętrowym. Kierownikiem przedmiotowej budowy został ustanowiony J. P. Na budowie zatrudnieni byli również pracownicy fizyczni P. B., M. B. i P. C. W tym dniu rano odbyła się odprawa z pracownikami, w której uczestniczyli właściciel firmy (...) oraz kierownik budowy J. P., na której omawiany był zakres prac, które miały być wykonywane na budowie. Następnie W. P. odjechał z terenu budowy. Z rana pracownicy otrzymali również środki ochrony indywidualnej w postaci kasków oraz szelek i linek zabezpieczających przed upadkiem z wysokości, gdyż miały być prowadzone prace na wysokości polegające na zerwaniu starego pokrycia papowego. Polecenie co mają robić otrzymali od kierownika budowy J. P., który po pewnym czasie opuścił teren budowy. Na terenie budowy pozostało dwóch pracowników P. B. i P. C., którzy w godz. od 7 do 12 zrywali stare pokrycie papy. Około godziny 12.30 P. C. pojechał samochodem dostawczym po papę. Po przywiezieniu papy wciągane były na dach rolki papy. Przy wciąganiu papy pracowali P. C., który był na dole oraz P. B., który był na dachu jednopiętrowego budynku. Około godziny 14.30 gdy P. B. odbierał rolkę papy na górze, ramię wyciągnika, który był wykorzystywany do wciągania papy poluzowało się i uderzyło w P. B., który nadto pośliznął się i spadł na dół. Spadając uderzył w wystającą latarnię, a następnie uderzył głową o ziemię wylaną betonem. P. B. nie miał wówczas zapiętych szelek zabezpieczających. Następnie została zawiadomiona Policja, kierownik budowy J. P. oraz została wezwana karetka pogotowia. Pomimo podjętej próby reanimacji P. B. zmarł.

Fakty i wnioski z przykładu wskazanego wyżej

- Oskarżony pracodawca ustanowił w umowie ustnej !!! Kierownikiem budowy J.P.
- Oskarżony był na odprawie przed rozpoczęciem prac i poinstruował pracowników
- zapewnił dostarczenie pracownikom środków ochrony indywidualnej
- Kierownik budowy wydał dyspozycje zakresu prac na dany dzień dla pracowników.

Co zauważył i jak rozstrzygnął sąd?

*Biorąc pod uwagę przepisy prawa budowlanego, które w art. 17 pkt 4 czynią **kierownika budowy i kierownika robót** alternatywnymi uczestnikami procesu budowy oraz ustalenia faktyczne w niniejszej sprawie uznać należy, iż to **kierownik budowy J. P.** był osobą odpowiedzialną za przestrzegania przepisów BHP na terenie budowy **jako osoba kierująca pracami.***

*Należy uznać tym samym, że **obowiązki w zakresie organizacji pracy i stałego nadzoru w celu zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pracy wraz z powinnością egzekwowania przestrzegania przez pracowników wymaganych w tym zakresie zasad spoczywają na kierowniku budowy jako osobie kierującej pracami** ([art. 212](#) k.p.).*

Co zauważył i jak rozstrzygnął sąd?

W ocenie Sądu analiza całokształtu zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego prowadzi do wniosku, iż odpowiedzialności opartej na zasadzie winy i adekwatnego związku przyczynowego **nie można przypisać oskarżonemu W. P. (pracodawca)**

Należy bowiem podkreślić, iż pracodawca zapewnił pracownikom zarówno odpowiednie szkolenia w zakresie przepisów BHP, zadbał o to, że pracownicy posiadali odpowiednie środki ochrony indywidualnej, jak również **ustanowił osobę kierującą pracami, która była odpowiedzialna również za nadzór nad przestrzeganiem przez pracowników przepisów BHP.** (*przypis: mowa tu o kierowniku budowy!!!*)

Art. 22. (Prawa budowlanego) Do podstawowych obowiązków kierownika budowy należy:
(...) 3) zapewnienie geodezyjnego wytyczenia obiektu oraz zorganizowanie budowy i kierowanie budową obiektu budowlanego w sposób zgodny z projektem lub pozwoleniem na budowę, przepisami w tym techniczno-budowlanymi, oraz przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy;

Kierownik budowy, kierownik robót odpowiedzialność w sferze bhp jeśli nie są pracownikami tej samej struktury organizacyjnej co podlegające im osoby wykonujące pracę

Możliwe zależności:

- Kierownik budowy (kierownik robót) są pracownikami tego samego pracodawcy co pracownicy wykonujący pracę na budowie,
- Kierownik budowy (kierownik robót) nadzoruje pracę podwykonawców i ich pracowników, czy też kolejnych w hierachii podwykonawców (nie jest formalnie ich współpracownikiem w rozumieniu prawa pracy)

Wyrok
Sądu Najwyższego
z dnia 19 lutego 2013 r.
IV KK 216/12

Obowiązki osoby kierującej pracownikami z art. 212 k.p. Podmiot przestępstwa z art. 220 k.k.

1. Dla objęcia kierownika, majstra, brygadzysty czy innej osoby kierującej pracownikami obowiązkami w sferze bhp, w rozumieniu art. 212 k.p., nie jest konieczna żadna wyjątkowa forma, w szczególności **obowiązki te nie muszą stanowić treści umowy o pracę lub innego źródła stosunku pracy**, na podstawie którego osoba kierująca pracownikami jest zatrudniona, nie muszą także być włączone do zakresu czynności. **Sam fakt pełnienia wobec pracowników funkcji kierowniczych czyni te osoby, jako osoby kierujące pracownikami, podmiotami obowiązków wymienionych w art. 212 k.p.** Stąd też pracownik, któremu powierzono kierowanie pracą innych, z samej istoty sprawowanej funkcji jest zobowiązany do stałego czuwania nad tym, aby praca podległych mu pracowników przebiegała zgodnie z przepisami lub zasadami bhp.
2. Podmiotem przestępstwa z art. 220 § 1 k.k. jest jedynie osoba odpowiedzialna za przestrzeganie bezpieczeństwa i higieny pracy, a więc może być nim **nie tylko kierownik zakładu pracy, ale również każda inna osoba kierująca pracownikami (art. 212 k.p.), a nawet osoby pełniące funkcje kontrolne i nadzorcze z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy, nawet jeżeli nie pozostają w strukturze organizacyjnej zakładu pracy.**

Osoba kierująca pracownikami:

- „Pracownik, któremu powierzono kierowanie pracą innych, z samej istoty sprawowanej funkcji jest zobowiązany do stałego czuwania nad tym, by praca podległych mu pracowników przebiegała zgodnie z przepisami lub zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy. Zakres tego obowiązku może być różny i zależny od całokształtu zachodzących okoliczności, a w szczególności od oceny stopnia przygotowania zawodowego podwładnych, ich przeszkolenia w zakresie wymagań bezpiecznej pracy, wieku, stanu zdrowia, znajomości zasad bezpiecznej pracy przez samego kierownika grupy roboczej itp.„ (**SN 13.10.1972r., II PRN 74/72, OSNC 1973, nr 6, poz. 110**)
- *dla uznania odpowiedzialności takiego pracownika nie jest konieczny np. dodatkowy zakres obowiązków dotyczący wymagania od innych przestrzegania obowiązków wynikających z przepisów i zasad bhp (wyrok SN z dnia 24 sierpnia 1961 r., II CR 826/61)*

Obowiązki osób kierujących pracownikami:

- Obowiązkiem kierownika jest stworzenie takiej organizacji pracy, która by zapewniała pracownikowi bezpieczne i higieniczne warunki pracy - obejmuje ona w szczególności określenie możliwie dokładne **sposobu i czasu** wykonania zleconej pracownikowi czynności (SN z dnia 1 lutego 1968 r., I PRN 449/67, PiZS 1969, nr 3, s. 63).
- W wypadku gdy chodzi o czynność, której niewykonanie lub wykonanie w sposób niedokładny lub niewłaściwy może spowodować niebezpieczeństwo dla zdrowia lub życia ludzkiego, wydający polecenie **ma obowiązek sprawdzić, czy otrzymujący polecenie należycie je zrozumiał i czy zostało ono wykonane**; bez znaczenia jest, czy obowiązek taki został ujęty w konkretnym przepisie (SN z dnia 25 października 1968 r., II KR 148/68, PiZS 1969, nr 12, s. 59-61).
- Prawidłowe zorganizowanie procesu pracy obejmuje nie tylko odpowiedni nadzór, określenie sposobu i czasu wykonania zleconej pracownikowi czynności, ale także zapewnienie właściwego stanu maszyn, urządzeń i narzędzi pracy (SN z 5.12.1968 r., II PR 503/68 PiZS 1970, nr 1, s. 55).

Wyrok
Sądu Najwyższego
z dnia 8 grudnia 2020 r.
IV KK 516/19

Podmiot odpowiedzialny za narażenie życia albo zdrowia pracownika. Znamie „bycia odpowiedzialnym za bezpieczeństwo i higienę pracy” z art. 220 § 1 k.k. Podmiotem przestępstwa z art. 220 § 1 k.k. jest jedynie osoba odpowiedzialna za przestrzeganie bezpieczeństwa i higieny pracy, a więc może być nim nie tylko kierownik zakładu pracy, **ale również każda inna osoba kierująca pracownikami (art. 212 k.p.), a nawet osoby pełniące funkcje kontrolne i nadzorcze z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy, nawet jeżeli nie pozostają w strukturze organizacyjnej zakładu pracy.** Istotne przy tym jest, że każda z odpowiedzialnych osób odpowiada za własne zachowania, niezależnie od odpowiedzialności innych osób, gdyż "prawu karnemu obca jest konstrukcja ponoszenia odpowiedzialności za kogoś.

Uchwała
Sądu Najwyższego
z dnia 15 grudnia 2005 r.
I KZP 34/05

Przedmiotem ochrony są w normach zawartych w art. 220 k.k. prawa osoby pozostającej w stosunku pracy w rozumieniu art. 22 § 1 k.p., a więc w takim stosunku, jaki - uwzględniając jego rzeczywiste cechy - jest lub powinien być nawiązany przez dokonanie jednej z czynności prawnych określonych w art. 2 k.p.

Podsumowując: jeśli zatem na terenie budowy znajdują się zleceńobiorcy lub zatrudnieni na innej podstawie niż stosunek pracy, a faktycznie powinien zgodnie z literą prawa być zawarty z nimi stosunek pracy to podlegają oni ochronie w zakresie bhp jak pracownicy .

Co jeśli kierownik budowy (lub kierownik robót) prowadzi budowę, gdzie jednocześnie :

- nie ma osób zatrudnionych na podstawie stosunku pracy
 - kierownik budowy prowadzi własną firmę wykonującą usługę na rzecz np. generalnego wykonawcy.
 - generalny wykonawca zleca wykonywanie czynności na budowie tylko na podstawie umowy zlecenia, umowy o dzieło, świadczenie usług firma-firma (nie ma w ogóle pracowników)
- a tymczasem

dochodzi do nieprawidłowości w sferze bezpieczeństwa i higieny pracy?

Jeśli generalny wykonawca jest przedsiębiorcą to wówczas:

- Inspektor pracy prowadzi taką kontrolę w oparciu o art. 13 ustawy o PIP i może wydawać nadzorcze środki prawne w reakcji na nieprawidłowości z zakresu bhp.

Jeśli stwierdzi:

- Nawet potencjalne ale bezpośrednie zagrożenia dla życia i zdrowia osób przebywających i wykonujących określone czynności na budowie może zawiadomić Policję lub Prokuraturę o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia przestępstwa z art. 220 kk.

Inne wykroczenia, które może popełnić
kierownik budowy, kierownik robót, mistrz
budowlany

Art. 283 § 2 pkt 2 k.p.

- Kto wbrew obowiązkowi nie zapewnia, aby budowa lub przebudowa obiektu budowlanego albo jego części, w których przewiduje się pomieszczenia pracy, była wykonywana na podstawie projektów uwzględniających wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy

Art. 283 § 2 pkt 3 i 4 k.p.

Kto:

- wbrew obowiązkowi wyposaża stanowiska pracy w maszyny i inne urządzenia techniczne, które nie spełniają wymagań dotyczących oceny zgodności,
- wbrew obowiązkowi dostarcza pracownikowi środki ochrony indywidualnej, które nie spełniają wymagań dotyczących oceny zgodności.

- Przeprowadzenie procesu oceny zgodności jest obowiązkowe przed wprowadzeniem wyrobu do obrotu na terenie Unii Europejskiej. Proces przeprowadza producent lub jego upoważniony przedstawiciel zgodnie z dyrektywami i rozporządzeniami KE przy udziale jednostki notyfikowanej, jeśli tego wymaga dyrektywa lub rozporządzenie.
- Przeprowadzenie procesu oceny zgodności z wynikiem pozytywnym upoważnia producenta lub jego upoważnionego przedstawiciela do wystawienia deklaracji zgodności WE i - o ile dyrektywa/rozporządzenie tego wymaga - umieszczenia na wyrobie oznakowania CE.

Art. 283 § 2 pkt 5 k.p.

- wbrew obowiązкови stosuje:
- a) materiały i procesy technologiczne bez uprzedniego ustalenia stopnia ich szkodliwości dla zdrowia pracowników i bez podjęcia odpowiednich środków profilaktycznych,
- b) substancje chemiczne i ich mieszaniny nieoznakowane w sposób widoczny i umożliwiający ich identyfikację,
- c) substancje niebezpieczne, mieszaniny niebezpieczne, substancje stwarzające zagrożenie lub mieszaniny stwarzające zagrożenie nieposiadające kart charakterystyki, a także opakowań zabezpieczających przed ich szkodliwym działaniem, pożarem lub wybuchem,

- Przy analizie ww. wykroczenia należy wziąć pod uwagę prawo Unii Europejskiej, które obowiązuje wprost *vide* (Rozporządzenie (WE) nr 1907/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie rejestracji, oceny, udzielania zezwoleń i stosowanych ograniczeń w zakresie chemikaliów (REACH) (...)) w odniesieniu do karty charakterystyki w związku z art. 221 §4 k.p.

Art. 283 § 2 pkt 6 k.p.

- 6) wbrew obowiązкови **nie zawiadamia** właściwego okręgowego inspektora pracy, prokuratora lub innego właściwego organu o śmiertelnym, ciężkim lub zbiorowym **wypadku przy** pracy oraz o każdym innym wypadku, który wywołał wymienione skutki, mającym związek z pracą, jeżeli może być uznany za wypadek przy pracy, **nie zgłasza choroby zawodowej** albo podejrzenia o taką chorobę, nie ujawnia wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, albo przedstawia niezgodne z prawdą informacje, dowody lub dokumenty dotyczące takich wypadków i chorób,

- Różnicującym elementem niniejszego wykroczenia z art. 221 k.k. jest nieumyślność postępowania.
- Wykroczenie nie obejmuje także niesporządzenie dokumentacji powypadkowej.

Art. 283 § 2 pkt 7 k.p.

- Kto nie wykonuje w wyznaczonym terminie podlegającego wykonaniu nakazu organu Państwowej Inspekcji Pracy,

Wykroczenie występuje kiedy

- nie zostanie wykonana w ustalonym terminie decyzja terminowa pod warunkiem, iż jest ona ostateczna.
- nie zostanie wykonana decyzja podlegająca natychmiastowemu wykonaniu na mocy ustawy jeśli okręgowy inspektor pracy nie wstrzymał jej wykonania do czasu rozpatrzenia odwołania.

Art. 283 §2 pkt 8 k.p.

- Kto utrudnia działalność organu Państwowej Inspekcji Pracy, **w szczególności uniemożliwia** prowadzenie wizytacji zakładu pracy lub nie udziela informacji niezbędnych do wykonywania jej zadań.
- Dobro chronione- wykonywanie przez organy kontroli (PIP) czynności służbowych, prawo pracownika do kontroli przestrzegania jego prawa w zakresie prawa pracy w tym bhp.

- Wykroczenie ma charakter umyślny lub nieumyślny
- Można je popełnić
 - udaremniając kontrolę tj. działaniem czynnym uniemożliwiając jej przeprowadzenie do formalnego zakończenia postępowania kontrolnego
 - utrudniając czynności kontrolne (np. nie przedstawiając żądanych dokumentów, nie wykonując pisemnych żądań inspektora pracy

Odpowiedzialność karna

Art. 220 k.k.

* jedyne z katalogu przestępstw 218-221 k.k. , które można popełnić nieumyślnie.

- § 1. Kto, będąc odpowiedzialny za bezpieczeństwo i higienę pracy, nie dopełnia wynikającego stąd obowiązku i przez to naraża **pracownika** na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.
- § 2. Jeżeli sprawca działa ***nieumyślnie**, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.
- § 3. **Nie podlega karze sprawca, który dobrowolnie uchylił grożące niebezpieczeństwo.**

Art. 220 k.k.

- Dobro chronione – prawo pracowników do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, życie i zdrowie pracownika. Prawo do bhp zagwarantowano w art. 66 Konstytucji RP.
- Pracownik wymieniony w tym przepisie to ten rozumiany wg art. 2 k.p.
- Zatrudnieni na innej podstawie niż stosunek pracy, a także studenci, uczniowie (art. 304 k.p.) podlegają ochronie 155-157 k.k. oraz 160 k.k.

Art. 220 k.k.

- Podmiot przestępstwa:
 - Pracodawca (osoba fizyczna), osoba działająca w imieniu pracodawcy jeśli w jej zakresie odpowiedzialności pozostaje bhp, kierownicy komórek organizacyjnych, majstrowie (jako osoby kierujące pracownikami zgodnie z art. 212 Kp.)
 - Nie jest podmiotem przestępstwa pracownik służby bhp, specjalista spoza zakładu, czy też społeczny inspektor pracy, pracownik tzw. „szeregowy” nie pełniący funkcji”.

UCHWAŁA Z DNIA 15 GRUDNIA 2005 r. I KZP 34/05

- Przedmiotem ochrony są w normach zawartych w art. 220 k.k. prawa osoby pozostającej w stosunku pracy w rozumieniu art. 22 § 1 k.p., a więc w takim stosunku, jaki – uwzględniając jego rzeczywiste cechy – jest lub powinien być nawiązany przez dokonanie jednej z czynności prawnych określonych w art. 2 k.p.

UWAGA

- Do wystąpienia przestępstwa określonego w art. 220 k.k. nie wystarczające jest niedopełnienie obowiązków w sferze bhp.
- Warunkiem koniecznym jest wystąpienie także:
 - 1) **bezpośredniego** niebezpieczeństwa utraty życia
 - 2) **bezpośredniego** niebezpieczeństwa wystąpienia **ciężkiego** uszczerbku na zdrowiu

Zagrożenie ma mieć tu **charakter konkretny, a nie abstrakcyjny**
(przestępstwo materialne – skutkowe)

Odpowiedzialność karna

Art. 220 Kk Kto, będąc odpowiedzialny za bezpieczeństwo i higienę pracy, nie dopełnia wynikającego stąd obowiązku i przez to naraża pracownika na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. Jeżeli sprawca działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Art. 160. § 1. Kto naraża człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 3. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§ 4. Nie podlega karze za przestępstwo określone w § 1-3 sprawca, który dobrowolnie uchylił grożące niebezpieczeństwo.

Odpowiedzialność karna

- Przedmiotem ochrony są w normach zawartych w art. 220 k.k. prawa osoby pozostającej w stosunku pracy w rozumieniu art. 22 § 1 k.p., a więc w takim stosunku, jaki - uwzględniając jego rzeczywiste cechy - jest lub powinien być nawiązany przez dokonanie jednej z czynności prawnych określonych w art. 2 k.p (uchwała SN z 15.12.2005r., I KZP 34/05)

- Art. 8. § 1.** Sąd karny rozstrzyga samodzielnie zagadnienia faktyczne i prawne oraz nie jest związany rozstrzygnięciem innego sądu lub organu.

§ 2. Prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny są jednak wiążące.

Odpowiedzialność karna

Przedmiot ochrony prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy (określone w Kp oraz innych aktach)

Podmiot czynu zabronionego – osoba odpowiedzialna za bhp

Przesłanki odpowiedzialności – przestępstwa z zaniechania (natury organizacyjnej, wadliwym nadzorze, ograniczeniu środków finansowych)

Skutek – możliwe wystąpienie bezpośrednio niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu;

Czyn popełniony umyślnie i nieumyślnie.

Odpowiedzialność karna

- Sam fakt pełnienia wobec pracowników funkcji kierowniczych czyni te osoby, jako osoby kierujące pracownikami, podmiotami obowiązków wymienionych w art. 212 k.p. Stąd też pracownik, któremu powierzono kierowanie pracą innych, z samej istoty sprawowanej funkcji jest zobowiązany do stałego czuwania nad tym, aby praca podległych mu pracowników przebiegała zgodnie z przepisami lub zasadami bhp. Pamiętać jednak należy i o tym, że przestrzeganie przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy jest podstawowym obowiązkiem pracownika (art. 211 k.p.).
- Podmiotem przestępstwa z art. 220 § 1 k.k. jest jedynie osoba odpowiedzialna za przestrzeganie bezpieczeństwa i higieny pracy, a więc może być nim nie tylko kierownik zakładu pracy, ale również każda inna osoba kierująca pracownikami (art. 212 k.p.), a nawet osoby pełniące funkcje kontrolne i nadzorcze z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy, nawet jeżeli nie pozostają w strukturze organizacyjnej zakładu pracy. Istotne przy tym jest, że każda z odpowiedzialnych osób odpowiada za własne zachowania, niezależnie od odpowiedzialności innych osób. (wyrok SN z 19.02.2013r., IV KK 216/12)

Odpowiedzialność karna

- Jeśli bowiem dany układ sytuacyjny jest tego rodzaju, że w każdej chwili, bez jakiejkolwiek ingerencji człowieka, może doprowadzić do wskazanych skutków w postaci utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu pokrzywdzonego, to jak najbardziej zasadne jest twierdzenie, że zaistniał już stan „bezpośredniego niebezpieczeństwa”, w rozumieniu art. 160 § 1 k.k. (co trzeba odnieść również do znamienia określonego w art. 220 § 1 k.k., z uwagi na normatywne powiązanie tych przepisów).

Odpowiedzialność karna

- Jeśli bowiem dany układ sytuacyjny jest tego rodzaju, że w każdej chwili, bez jakiejkolwiek ingerencji człowieka, może doprowadzić do wskazanych skutków w postaci utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu pokrzywdzonego, to jak najbardziej zasadne jest twierdzenie, że zaistniał już stan „bezpośredniego niebezpieczeństwa”, w rozumieniu art. 160 § 1 k.k. (co trzeba odnieść również do znamienia określonego w art. 220 § 1 k.k., z uwagi na normatywne powiązanie tych przepisów).

Odpowiedzialność karna

Środki karne

Art. 41. § 1. Sąd może orzec zakaz zajmowania określonego stanowiska albo wykonywania określonego zawodu, jeżeli sprawca nadużył przy popełnieniu przestępstwa stanowiska lub wykonywanego zawodu albo okazał, że dalsze zajmowanie stanowiska lub wykonywanie zawodu zagraża istotnym dobrom chronionym prawem.

Art. 221 k.k. odp. art. 283 § 2 pkt 6 k.p.

- Kto wbrew obowiązкови nie zawiadamia w terminie właściwego organu o wypadku przy pracy lub chorobie zawodowej albo nie sporządza lub nie przedstawia wymaganej dokumentacji, podlega grzywnie do 180 stawek dziennych albo karze ograniczenia wolności.
- Dobro chronione- prawo pracownika do zewnętrznej oceny okoliczności i przyczyn wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, prawo pracownika do świadczeń z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej do ustalenia których wymagana jest odpowiednia dokumentacja.

- Przestępstwo określone w art. 221 k.k. popełnia się poprzez:
 - Nie zawiadomienie o zaistnieniu wypadku przy pracy
 - Niezawiadomienie o chorobie zawodowej
 - Niesporządzenie dokumentacji wypadku przy pracy
 - Niesporządzenie dokumentacji dotyczącej choroby zawodowej
 - Nieprzedstawienie dokumentacji wypadku przy pracy
 - Nieprzedstawienie dokumentacji dotyczącej choroby zawodowej

Art. 221 k.k.

- Podmiot przestępstwa :
 - W zakresie wypadku przy pracy- pracodawca lub osoba działająca w jego imieniu (art. 234 §2 Kp)
 - W zakresie choroby zawodowej pracodawca lub osoba działająca w jego imieniu a także lekarz podmiotu właściwego do rozpoznania choroby zawodowej (art. 235 §1 i 2 k.p.)

Art.225 k.k. odp. art.283 § 2 pkt 8 k.p.

- § 2. Tej samej karze (*karze pozbawienia wolności do lat 3*) podlega, kto osobie uprawnionej do kontroli w zakresie inspekcji pracy lub osobie przybranej jej do pomocy udaremnia lub utrudnia wykonanie czynności służbowej.

Dobro chronione- wykonywanie przez organy kontroli (PIP) czynności służbowych, prawo pracownika do kontroli przestrzegania jego prawa w zakresie prawa pracy w tym bhp.

W roku 2012 zanotowano 385 przypadków

- W połowie roku 2014 doszło do uniemożliwienia przeprowadzenia przez inspektora pracy kontroli budowy. Pracownik fizyczny po przedstawieniu się IP obrzucił inwektywami kontrolującego, a następnie grożąc kołkiem drewnianym usunął go z placu budowy.
- Prokurator sporządził wniosek o warunkowe umorzenie postępowania.

- Przestępstwo ma charakter umyślny
- Przestępstwo można popełnić:
 - udaremniając kontrolę tj. działaniem czynnym uniemożliwiając jej przeprowadzenie do formalnego zakończenia postępowania kontrolnego
 - utrudniając czynności kontrolne (np. nie przedstawiając żądanych dokumentów, nie udostępniając odpowiednich warunków lokalowych do przeprowadzenia kontroli).

Art. 270 k.k.

- § 1. Kto, w celu użycia za autentyczny, podrabia lub przerabia dokument lub takiego dokumentu jako autentycznego używa, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.
- Dobro chronione – zaufanie do dokumentów jako źródła np. oświadczeń woli, opisu stanów faktycznych)
- Podmiot przestępstwa: pracodawca, osoba działająca w imieniu pracodawcy, pracownik, każda inna osoba fizyczna.

Poświadczenie nieprawdy np. w dokumentach pracowniczych

Art. 271. § 1. Funkcjonariusz publiczny lub inna osoba uprawniona do wystawienia dokumentu, która poświadcza w nim nieprawdę co do okoliczności mającej znaczenie prawne, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

§ 3. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

Odpowiedzialność cywilna kierownika budowy

Podstawy odpowiedzialności kierownika budowy wobec inwestora dotyczą sytuacji, gdy kierownik budowy występuje w relacjach z inwestorem samodzielnie, tj. nie stanowi pracownika wykonawcy, który w takim przypadku odpowiada wobec inwestora za osoby, za pomocą których wykonuje umowę (wtedy odpowiedzialność kierownika jest odpowiedzialnością wewnętrzną między pracodawcą a pracownikiem).

Co do zasady podstawą odpowiedzialności cywilnej kierownika budowy wobec inwestora będą przepisy kodeksu cywilnego dotyczące:

- **odpowiedzialności kontraktowej** (gdy zawarta umowa, zarówno w formie pisemnej, jak i ustnej);
- **odpowiedzialności deliktowej** (brak umowy, powstanie szkody).

Odpowiedzialność cywilna kierownika budowy

Najczęściej do czynienia będziemy mieć z **odpowiedzialnością kontraktową kierownika budowy**, jeżeli bowiem strony nie zawarły umowy w formie pisemnej, to dokonały ustaleń ustnych, których treść będzie pozwalała na przyjęcie, że doszło do zawarcia umowy ustnej. Umowa inwestorem dotycząca standardowych obowiązków kierownika budowy będzie stanowiła co do zasady umowę o świadczenie usług.

- Zgodnie z art. 471 k.c.:
 - *„Dłużnik obowiązany jest do naprawienia szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, chyba że niewykonanie lub nienależyte wykonanie jest następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi”*
- Niespełnienie świadczenia, o którym mowa powyżej, oznacza niewykonanie zobowiązania. W przypadku nienależytego wykonania zobowiązania świadczenie jest wprawdzie spełnione, lecz nie jest ono prawidłowe, gdyż **odbiega w większym lub mniejszym stopniu od świadczenia wymaganego** (najczęściej w relacji z kierownikiem budowy będziemy mieć do czynienia z nienależytym wykonaniem umowy).

Odpowiedzialność cywilna kierownika budowy

W przypadku zatem wystąpienia przez inwestora na drogę sądową przeciwko kierownikowi budowy, na zasadzie odpowiedzialności kontraktowej, inwestor będzie musiał **wykazać przed sądem**, iż:

- doszło do zawarcia umowy między stronami;
- umowa została nienależycie wykonana / nie została wykonana;
- powstała szkoda;
- istnieje związek przyczynowy zdarzeniem w postaci niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania a szkoda;
- wysokość szkody (jeżeli inwestor dochodzi zapłaty odszkodowania z tytułu szkody).

Inwestor nie musi przy tym dowodzić, że niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania jest następstwem okoliczności, za które ponosi odpowiedzialność kierownik budowy. Odpowiedzialność kontraktowa oparta jest bowiem na **domniemanej winie** dłużnika.

To zatem na kierowniku budowy będzie spoczywał ciężar dowodu, że niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania było następstwem okoliczności, za które nie ponosi on odpowiedzialności.

Odpowiedzialność cywilna kierownika budowy (Wypadki przy pracy)

Odpowiedzialność cywilna w budownictwie wiąże się z koniecznością naprawienia wyrządzonych szkód poprzez przywrócenie stanu pierwotnego, a gdy nie jest to możliwe wyrównaniem szkody, najczęściej poprzez zadośćuczynienie finansowe.

Ustawa Kodeks cywilny w art. 415 stanowi:

- Kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę, obowiązany jest do jej naprawienia

Przykłady szkód powodujących odpowiedzialność cywilną:

- W wyniku błędu kierownika budowy lub robót, bądź niewłaściwego zabezpieczenia prac, na budowie doszło do wypadku w wyniku którego poszkodowani zostali pracownicy wykonujący prace.

Odpowiedzialność cywilna kierownika budowy (Wypadki przy pracy)

Warunki odpowiedzialności cywilnej za wyrządzone szkody

Aby zaistniała odpowiedzialność cywilna konieczne jest wystąpienie wszystkich jej przesłanek jednocześnie:

- poniesienie szkody przez osobę trzecią. Za szkodę uznaje się uszczerbek, którego doznaje poszkodowany we wszelkiego rodzaju dobrach przez prawo chronionych. Mogą to być: zdrowie lub życie, majątek, dobre imię itp.
- szkoda jest spowodowana działaniem lub zaniechaniem działania przez jej sprawcę;
- musi istnieć związek przyczynowy pomiędzy działaniem (lub jego brakiem) a wystąpieniem szkody

Dodatkowo sprawcy należy udowodnić, iż ponosi on winę w związku z wykonywaniem przez niego działań. W przypadku osoby wykonującej samodzielne funkcje techniczne w budownictwie zakres wymaganych obowiązków projektanta, kierownika budowy lub robót oraz inspektora nadzoru inwestorskiego jest szczegółowo określony w Ustawie Prawo Budowlane.

Odpowiedzialność cywilna kierownika budowy (Wypadki przy pracy)

Kiedy brak odpowiedzialności cywilnej

- W przypadku gdy osoba wykonująca samodzielne funkcje techniczne spowodowała wystąpienie szkody skutkującej odpowiedzialnością cywilną, może nie odpowiadać za szkody gdy wykonuje swe obowiązki w oparciu o umowę o pracę. W takim wypadku, zgodnie z Ustawą Kodeks pracy odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez pracownika, ponosi jego pracodawca.
- Pracodawca może jednak ubiegać się o odszkodowanie regresowe od swojego pracownika, gdy został zmuszony naprawić wyrządzoną przez niego szkodę. Natomiast wysokość odszkodowania w takim wypadku nie może przekraczać trzykrotności wynagrodzenia pracownika.
- Informacja Oprócz odpowiedzialności cywilnej osoba wykonująca samodzielną funkcję techniczną może podlegać także odpowiedzialności zawodowej oraz w niektórych przypadkach odpowiedzialności karnej (omówionej na poprzednich slajdach).

Odpowiedzialność cywilna kierownika budowy

Najczęstszymi sytuacjami ponoszenia przez kierownik budowy **odpowiedzialności cywilnej** są:

- dopuszczanie się występków lub wykroczeń określonych ustawą Prawo budowlane,
- karanie w związku z wykonywaniem funkcji kierownika,
- rażące błędy lub zaniechania powodujące zagrożenie życia lub zdrowia ludzi, bezpieczeństwa mienia lub środowiska, albo znaczne szkody materialne,
- niespełnianie lub spełnianie nienależycie obowiązków.

Odpowiedzialność cywilna kierownika budowy - świadczenia

Katalog świadczeń przysługujących bliskim poszkodowanego w następstwie śmiertelnego wypadku jest szeroki i w zależności od danego stanu faktycznego może obejmować swoim zakresem:

1. Zadość uczynienie dla osób najbliższych
do kręgu uprawnionych do zadośćuczynienia należy przede wszystkim zaliczyć dzieci i współmałżonka zmarłego, ale znajdują się w nim także rodzice i inne osoby pozostające ze zmarłym w ścisłych stosunkach rodzinnych, jak rodzeństwo, także przyrodnie, macocha, ojczym, dzieci przyjęte na wychowanie, dziadkowie, konkubent. Przy rozważaniu wysokości zadośćuczynienia istotny będzie tutaj stopień powiązań zarówno uczuciowych, jak i ekonomicznych.
2. Rentę dla osób, wobec których ciążył na zmarłym obowiązek alimentacyjny
Osoba, względem której ciążył na zmarłym ustawowy obowiązek alimentacyjny, może żądać od zobowiązanego do naprawienia szkody renty obliczonej stosownie do potrzeb poszkodowanego oraz do możliwości zarobkowych i majątkowych zmarłego przez czas prawdopodobnego trwania obowiązku alimentacyjnego. Takiej samej renty mogą żądać inne osoby bliskie, którym zmarły dobrowolnie i stale dostarczał środków utrzymania, jeżeli z okoliczności wynika, że wymagają tego zasady współżycia społecznego. Prawo do renty alimentacyjnej jest roszczeniem osobistym każdej z osób uprawnionych i powinno być określone dla każdej z tych osób odrębnie na podstawie okoliczności faktycznych.

Odpowiedzialność cywilna kierownika budowy - świadczenia

3. Odszkodowanie z tytułu pogorszenia sytuacji życiowej
Świadczenie ma charakter fakultatywny, przesłanką jego przyznania jest pogorszenie sytuacji życiowej w stopniu znacznym osób z grona najbliższej rodziny zmarłego..
4. Koszty pogrzebu
Obowiązek zwrotu kosztów pogrzebu obejmuje zwrot kosztów bezpośrednio związanych z pogrzebem (jak przewóz zwłok, nabycie trumny, zakup miejsca na cmentarzu i in.), jak również zwrot wydatków odpowiadających zwyczajom danego środowiska. Do tych wydatków zalicza się koszt postawienia nagrobka (w granicach kosztów przeciętnych, jeżeli nawet koszty rzeczywiste były znaczne, np. z uwagi na materiał lub wystrój nagrobka), wydatki na wieńce i kwiaty, koszty zakupu odzieży żałobnej i in. Ponadto do tych wydatków należy zaliczyć także wydatki na poczęstunek biorących udział w pogrzebie osób.
5. Koszty leczenia poniesione przed śmiercią wynikłe ze szkody.

Odpowiedzialność cywilna kierownika budowy - świadczenia

Jeżeli poszkodowany w **wypadku na budowie** doznał uszkodzenia ciała, uszczerbku na zdrowiu, może żądać od osób odpowiedzialnych następujących świadczeń:

1. Zadośćuczynienia dla poszkodowanego
Zadośćuczynienie jest świadczeniem mającym stanowić sposób złagodzenia cierpień fizycznych i psychicznych poszkodowanego, jego zadaniem jest wyrównanie uszczerbków o charakterze niematerialnym, związanych z doznaną krzywdą, która przejawia się rozmiarem kalectwa, oszpecceniem, ograniczeniami ruchowymi, ograniczeniami w możliwości wykonywania czynności życia codziennego, długotrwałością cierpień, leczenia, rehabilitacji, poczuciem bezradności życiowej, ograniczeniem widoków i możliwości poszkodowanego w przyszłości.
2. Kosztów leczenia i innych kosztów wynikłych ze szkody na osobie
Katalog kosztów, których zwrotu może domagać się poszkodowany w wypadku, jest bardzo obszerny, bowiem są to wszelkiego rodzaju koszty pozostające w związku z wypadkiem, m.in. związane z leczeniem i rehabilitacją poszkodowanego, transportu czy przystosowania mieszkania do potrzeb po wypadku.

Odpowiedzialność cywilna kierownika budowy - świadczenia

3. Renty na zwiększone potrzeby

Najczęściej są to potrzeby związane z poprawą stanu zdrowia poszkodowanego – leczeniem i rehabilitacją, specjalnym odżywianiem, pomocą dodatkowych osób. Wszystkie tego typu kwestie oznaczają dla poszkodowanego zwiększone koszty, do których pokrycia zobowiązany jest sprawca szkody. Wydatki te zazwyczaj występują w dłuższej perspektywie czasowej, dlatego też przy zwiększonych potrzebach w dłuższym okresie czasu poszkodowany może żądać świadczenia w postaci renty na zwiększone potrzeby.

4. Renty wyrównawczej

Jeżeli skutki niezdolności do pracy zarobkowej można ustalić w miarę dokładnie, np. na rok, to renta uzupełniająca powinna być ograniczona do tego okresu. Natomiast w wypadku krótszej (np. dwumiesięcznej) utraty zdolności do pracy, poszkodowany może wystąpić do sprawcy szkody z roszczeniem o pokrycie powstałej straty w postaci utraconego zarobku. Jeżeli utrata możliwości zarobkowych w wymiarze sprzed wypadku ma charakter stały, może zwrócić się do sprawcy szkody z roszczeniem rentowym.

5. Kosztów przygotowania do nowego zawodu

W sytuacji, gdy na skutek wypadku poszkodowany stał się inwalidą trwale niezdolnym do wykonywania wyuczonego zawodu, może mieć roszczenie do sprawcy o wyłożenie z góry kwoty potrzebnej na przygotowanie do innego zawodu lub rozpoczęcia działalności uwzględniającej stopień jego niepełnosprawności. Kwota ta może pokrywać koszty kursów, szkoleń, pomocy naukowych niezbędnych do zdobycia nowego zawodu lub rozpoczęcia działalności.

DZIĘKUJĘ

STB CONSULTING

ul. Budowlanych 2
45-202 Opole

Biuro mieści się w budynku B-Krang.

Telefon: 77 500 04 34
e-mail: biuro@stbconsulting.pl

Szkolimy, doradzamy,
reprezentujemy przed
organami kontroli